

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ПРОЦЕС СТРАХУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

А. О. Дегтяр,

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

Р. Г. Соболев,

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

В статті проаналізовані та визначені основні напрями регулювання процесів страхування зовнішньоторговельних операцій. Запропоновані заходи вдосконалення державної політики в галузі страхування зовнішньої торгівлі

In the articles analysed and basic directions of adjusting of processes of insurance of foreign trade operations are certain. The measures of perfection of public policy are offered in industry of insurance of foreign trade

ВСТУП

В кожній країні держава намагається регулювати будь-який вид людської діяльності.

Державне регулювання процесу страхування зовнішньоторговельних операцій, як і економіки загалом, є науково обґрунтованим самозахистом суспільного ладу від властивих механізму ринкової економіки тенденцій, що саморуйнуються, які зумовлені наявністю позитивних зворотних зв'язків.

Визначальними структурними ознаками ринкової економіки є:

- основні форми власності;
- спосіб координації господарських економічних інтересів.

Координація зовнішньоторговельної діяльності — це механізм впливу соціально-економічної системи на дії господарюючих суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності відповідно до "пріоритетних цілей цієї системи". Такий вплив здійснюється як адміністративними, так і економічними засобами, на пріоритетну користь останніх. Тобто регулювання зовнішньоторговельного механізму у сфері страхування з боку держави направлено на реалізацію головної сучасної цілі суспільного ладу — стабілізацію економіки держави за допомогою організаційного, юридичного, фінансового та мотиваційного впливу на суб'єктів страхування зовнішньоторговельних відносин.

Отже, проблеми регулювання зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів господарювання страхового ринку вельми актуальні на сучасному етапі розвитку страхування в Україні.

Питання регулювання діяльності

страховиків, які здійснюють страхування зовнішньоторговельних операцій, досліджували як зарубіжні вчені Дж. П. Дж. Садлер, Д. Бланд, так і вітчизняні автори: В. Бабенко, С. Осадець, В. Базидевич, М. Мних, Г. Козоріз, Я. Лінчинський, Н. Ткаченко.

Приділяючи належну увагу їх практичній і науковій діяльності, слід зазначити, що всі роботи сконцентровані, головним чином, на проблемах регулювання страхової діяльності у контексті зовнішньоторговельних операцій.

Поза ними залишаються такі важливі питання, як формування механізму регулювання та впровадження інструментів реалізації цього механізму.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної роботи є визначення сутності державного регулювання процесу страхування зовнішньоторговельних операцій та визначення напрямів вдосконалення державної політики в галузі страхування зовнішньоторговельної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Зовнішня торгівля відіграє суттєву і дедалі помітнішу роль у розвитку сучасної національної ринкової економіки. Тенденцією розвитку економіки України виступає послідовний перехід країни від закритого національного господарства до економіки відкритого типу та інтеграції у світогосподарські зв'язки.

Помітну роль у формуванні відкритої економіки відіграє держава. Зокрема, вона перебрала на себе функції стимулювання експортних національних виробництв, заохочує вивіз товарів і по-

слуг, кооперації з іноземними партнерами, створює сприятливий зовнішньоторговельний клімат і систему зовнішньоекономічних зв'язків, знижує фінансові ризики за допомогою впровадження сучасної системи страхування зовнішньоторговельних операцій.

Становлення відкритої економіки — об'єктивна тенденція розвитку світової економіки, а її функціонування пов'язане з принципами відкритої економіки. А це означає, що суб'єкти зовнішньої торгівлі здійснюють свою діяльність за стандартами світового ринку і відповідно до його законів.

Перевагами відкритого ринку є:

- поглиблення спеціалізації та кооперування національного виробництва;
- раціональний розподіл ресурсів залежно від ступеня ефективності;

- поширення і впровадження новітніх технологій прогресивної системи виробництва й управління тощо через систему міжнародних економічних відносин;
- зростання конкуренції між вітчизняними виробниками під впливом конкуренції на світовому ринку та ін.

Функціонування відкритої економіки передбачає ліквідацію державної монополії зовнішньої торгівлі (але при збереженні у більшості позицій державного контролю), ефективне використання принципу порівняльних переваг в міжнародному поділі праці, активне використання різноманітних форм спільного підприємництва, організації зон вільної торгівлі, вільного підприємництва та ефективного здійснення страхових операцій.

Одним із важливих критеріїв відкритої економіки виступає сприятливий інвестиційний клімат країни та розгалужена структура страхового ринку, який стимулює надходження капітальних вкладень, технологій, інформації в межах, зумовлених економічною необхідністю і міжнародною конкурентоспроможністю.

Кількісним індикатором відкритої економіки (в наближеному виразі) виступає показник питомої ваги експорту і імпорту у валовому внутрішньому продукті, їх співвідношення характеризують масштаби зв'язків окремих національних економік зі світовими ринками.

Практично неможливо уявити розвиток і навіть існування будь-якої національної економіки без зовнішньої торгівлі, її участі тією чи іншою мірою у міжнародному поділі праці. Розвиток світогосподарських зв'язків перестав бути справою однієї групи держав і став предметом уваги всього світового співтовариства, оскільки з кожним роком кількість держав світу, які беруть участь у міжнародному товарному обміні і поділі праці, постійно зростає.

У системі зовнішньоекономічних зв'язків міжнародна торгівля займає одне із провідних місць (за обсягами операцій поступається лише різним формам міжнародних фінансових операцій), її обсяги і значення щорічно зростають, показник 2007 року склав 7% [5]. В абсолютних цифрах її обсяг упродовж останнього року склав 13 млрд дол. США [5]. Зазначений щорічний приріст обсягів міжнародної торгівлі зумовлений насамперед лібералізацією міжнародних економічних відносин, здійсненням виваженої зовнішньоторговельної політики членів міжнародного співтовариства, застосуванням нових методів її регулюван-

ня та страхування зовнішньоторговельних операцій. Одним із важливих чинників зростання показника обсягу міжнародної торгівлі виступає підвищення цін на сировину та зростання попиту на готові вироби і напівфабрикати, частка яких у сукупному обсязі світового експорту сягає понад 78% [5].

Міжнародна торгівля здійснюється на вироблених і утверджених засадах торговельної політики. Під торговельною політикою належить розуміти сукупність заходів держав, їх інтегральних угруповань, які безпосередньо стосуються торгівлі [7].

Зовнішньоторговельна політика держави являє собою сукупність заходів, спрямованих на стимулювання і розвиток торговельних відносин з іншими країнами. Забезпечує державні інтереси у галузі зовнішньої торгівлі, підтримку національних суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності в їх відносинах із зарубіжними контрагентами.

В умовах створення правової держави та розвитку зовнішньоторговельної діяльності в Україні визначення основних регулювання страхової діяльності має важливе значення.

Можна зазначити основні причини необхідності державного регулювання страхової діяльності щодо здійснення зовнішньоторговельних операцій в Україні.

А саме:

- по-перше, гроші за страхування зовнішньоторговельних операцій платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть покористуватися та втягнути несправедливий дохід;

- по-друге, страхування зовнішньоторговельних операцій є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

- по-третє, страхування зовнішньоторговельних операцій — це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

- по-четверте, страхування зовнішньоторговельних операцій має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій сильно зацікавлена держава.

Роль держави в регулюванні страхування зовнішньоторговельних операцій досить значна і повинна зводитись до наступного:

- встановлення норм та вимог до функціонування страхових компаній, які здійснюють страхування зовнішньоторговельних операцій;

- використання фінансового механізму в регулюванні страхової справи;

- контролю за виконанням суб'єктами страхового ринку чинного законодавства України;

- визначенню обов'язкових видів страхування.

Поступово в Україні створюється достатнє правове поле страхування зовнішньоторговельних операцій, яке базується на законодавчій базі та раціональному державному регулюванні, контролі в цій галузі [4]. Хоча говорити про розвиток страхового ринку та страхової справи в Україні ще досить рано.

Варто зазначити, що в Україні набула поширення така форма, як страхові бюро. Членство в таких бюро, що ство-

рені відповідно до рішень Уряду України, є обов'язковим для всіх страховиків, котрі отримали ліцензії на певний вид діяльності. Першим таким бюро стало Моторне (транспортне) страхове бюро. Воно об'єднало страховиків, які здійснюють страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Далі згідно із законодавством України створено Морське та Авіаційне страхові бюро — об'єднання страховиків, які страхують морські та авіаційні ризики [1,3]. Проектами відповідних актів законодавства передбачено також створення Ядерного й Космічного страхових бюро. А за планами найближчим часом можуть бути створені бюро страхування фінансових та експортних ризиків.

Особливістю бюро є те, що законодавче регулювання та нагляд з боку держави тут органічно поєднуються із саморегуляцією з боку страхового ринку. Фактично створюється орган, де страховики самостійно на демократичних засадах встановлюють загальні "правила гри", затверджують нормативні регуляційні документи щодо розвитку галузі, координують здійснення страхування, погоджуючи умови страхування, страхові тарифи, розмір комісійних та ін., а також проводять єдину міжнародну політику.

При цьому ніхто не повинен втручатися в нормальну конкурентну боротьбу за ринок і клієнтів. Держава здійснює свій нагляд через наглядові Ради, що є в кожному бюро. Крім того, загальні умови функціонування цих бюро також затверджуються державними органами.

У найближчій перспективі державне регулювання через обов'язкові пули — страхові бюро — може стати одним із основних напрямів державного впливу в галузі страхування зовнішньоторговельних операцій.

Важливе значення має також подальша інтеграція України у світові структури, що визначають міжнародну політику в галузі страхування операцій зовнішньої торгівлі.

Україна лише з 1992 року почала активно залучатися до міжнародної інтеграції. Очевидно, що за час, який минув відтоді, наша країна ще не ввійшла в усі необхідні структури як на європейському, так і на світовому рівні. Проте вже є певні успіхи в цьому плані. Так, у 1997 році Україна першою з країн СНД стала асоційованим членом системи "Зелена картка" [6].

Подальша інтеграція України в міжнародні структури дозволить вивірити державну політику щодо регулювання страхової діяльності згідно із застосовуваними у світі формами, методами та важелями. Розвинені країни — члени Європейського Союзу — мають максимально ідентифіковані методи державного регулювання, установлені відповідними директивами цього Союзу [2]. Наша країна, стаючи поступово повноправним членом найавторитетніших міжнародних організацій, оволодіває методами впливу держави на страховий ринок зовнішньоторговельних операцій, що відповідають найвищим світовим стандартам.

Здорова макроекономічна і структурна державна політика є суттєвою передумовою стабільності системи страхування зовнішньоторговельних операцій й запобігання серйозним викривленням страхового ринку.

ВИСНОВКИ

Отже, основні засади вдосконалення державної політики в галузі страхування зовнішньоторговельних операцій повинні базуватися на європейських підходах до контрольної діяльності держави, які формуються міжнародною організацією страхових наглядачів та Комітетом зі страхування при Європарламенті.

Іх можна визначити так:

- подальша інтеграція України в міжнародні страхові структури;

- розвиток законодавчої і нормативної бази;

- розробка стандартів електронного обігу та обліку;

- створення умов для взаємовигідної інтеграції страхової та банківської систем;

- формування об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування зовнішньоторговельних операцій;

- створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням;

- залучення страхового ринку до вирішення найважливіших аспектів зовнішньої торгівлі;

- створення комплексної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Подальший розвиток законодавчої та нормативної баз передбачає розробку й ухвалення низки законодавчих актів, які розвивають страхове законодавство України. Насамперед це стосується перестраховування, а також діяльності страхових посередників.

Потребує невідкладного впорядкування нормативна база у сфері обліку, статистичної і бухгалтерської звітності, аудиту. Не вирішено повністю, як саме в системі обліку слід урахувувати передання резервів перестраховиків або резерви в майбутніх виплатах після вирішення спірних питань тощо. Необхідна комплексна система фінансових показників та їх розшифрувань для страхової компанії (окремі форми звітності для податкових і статистичних органів, органів страхового нагляду, а також преси і страхувальників).

Розвиток страхового ринку зовнішньої торгівлі потребує вирішення багатьох актуальних питань через об'єднання страховиків, що спеціалізуються на найважливіших напрямках страхування зовнішньоторговельних операцій.

Література:

1. Закон України "Про страхування" // Урядовий кур'єр. — 1996. — 18 квітня.
2. Бабенко В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинутих країнах // Економіка України. — 2007. — № 7. — С. 82—87.
3. Бланд Д. Страхование: Принципы и практика. — М.: Финансы и статистика, 2007. — 416 с.
4. Забарилло Р. Державне регулювання страхової діяльності. — К.: Демос, 2005. — 320 с.
5. Соколенко С. Сучасні світові ринки та Україна: Наук. вид. — К.: Демос, 2007. — 354 с.
6. Страхування: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
7. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посібник / За заг. ред. А.І. Кредисова. — К., 2006. — 448 с.